

Juozas Gaila ir jo neišsipildžiusi svajonė apie knygą

Apie 2023 m. rugsėjo 12 d. Anapilin iškeliausį, 93-jų metų sulaukusį Juozą Vytautą Gailą (Gailevičius) rasite informacijos ne vienoje enciklopedijoje, ne viename lietuvių išėivijai skirtame leidinyje. Pelnytai, juk Juozas Gaila, dar besimokydamas lietuviškoje gimnazijoje Dypholce (*Diepholz*), Vokietijoje, išitraukė į lietuvišką veiklą, vadovavo moksleivių ateitininkų kuopai, sporto būreliui. Emigravęs į Jungtines Amerikos Valstijas, buvo Rytų Amerikos moksleivių ateitininkų apygardos vadas, organizavo jaunimo vasaros stovyklas, tobulinimo kursus. Nors Amerikoje įgyta chemiko specialybė ir vėliau gautas darbas ištraukė į amerikietišką aplinką, savaitgaliais, atostogų metu jis ir vėl nerdavo į lietuvišką veiklą: vedė radijo valandėles, organizavo stovyklas, renginius, rašė į išėivijos spaudą. Nuo 1961 m. buvo aktyvus JAV lietuvių bendruomenės narys, ėjo JAV LB Krašto valdybos vicepirmininko, Kultūros tarybos pirmininko pareigas. 1973 m. stojo prie JAV LB vairo (iki 1976 m.). Lietuvai atgavus nepriklausomybę, 1993 m. tapo Pasaulio Lietuvių Bendruomenės atstovybės Vilniuje vadovu. PLB atstovo pareigas ėjo penkerius metus - iki 1997 m. pabaigos.

Dalia CIDZIKAITĖ

PASAULIOLIETUVIS.LT

Šiame straipsnyje noriu prisiminti Juozą Gailą kaip žmogų, kuris puikiai valdė plunksną, mėgo rašyti ir tai darė ilgus metus. Nemaža dalis Juozo tekstų buvo susiję su jo pareigomis JAV LB valdyboje ir taryboje, vėliau PLB atstovybėje. Tai straipsniai, kuriuose jis atsiskaitydavo už savo ir savo komandos nuveiktus

darbus, tekstai, skirti problemoms bendruomenės viduje išryškinti ir spręsti, polemikai, neretai – kontroversiški, rašiniai, laišškai redakcijoms. Vienas iš Juozo mėgstamiausių žanrų (jei toks žanras iš viso egzistuoja) buvo apmąstymai. Jais Juozas kartą per savaitę ar rečiau aplankydavo Čikagoje leidžiamo laikraščio „Draugas“ skaitytojus: 1994–1998 m. laikraštyje buvo skelbiami jo „Apmąstymai iš Turniškių“, o nuo 2007 m. iki 2015-ųjų – „Apmąstymai iš Ellicott miestelio“. Visus šiuos tekstus galima rasti suskaitmenintuose „Draugo“ numeriuose, interneto svetainėje *draugas.org*.

Juozas Gaila savo namuose Baltimorėje (JAV).

Juozas Gaila grįžta į praeitį

Manau, kad jau tada, rašant apmąstymus, o gal dar anksčiau, Juozo galvoje gimė kol kas dar nedrąsus sumanymas imtis ilgesnio žanro – parašyti prisiminimų knygą, kurioje, be jo asmeninių patirčių ir išgyvenimų, būtų pasakojama ir dipukų, JAV LB istorija. Apie šį sumanymą pirmą kartą išgirdau 2015 metų vasarą. Tų metų birželį Juozas parašė el. laišką, pavadintą „Svajonės apie knygą“, kuriame atviravo visada norėjęs parašyti knygą, deja, niekad rimtai prie šio darbo neprisėdęs. Sena svajonė ir vėl sukirbėjo, perskaičius tuo metu Lietuvoje išleistas

knygas: „Manėm, kad greit grįšim“, „Archyvai. Kelionė į Algirdo Landsbergio kelionę“ ir Donato Janutos „Lietuviški takai“. Tada Juozui buvo jau beveik 85-eri.

Patikinusi Juozą, jog jį apnikusios abejonės, ar verta išvis imtis knygos, ar jo turimi prisiminimai papildys dipukų pergyvenimų istoriją, neturi pagrindo, jau tų pačių metų rugpjūtį sulaukiau keleto pirmųjų prisiminimų, pavadintų „Mano kelias“, gabaliukų. Kol kas ne taisymui, o tik norint sužinoti mano nuomonę. Ir šį laišką lydėjo suprantami, neretą rašytoją persekiojantys klausimai: Ar bus kam nors įdomu? Ar ne per daug tų prisiminimų? Ar ne geriau būtų, jei būtų susitelkta prie jau parašytų straipsnių, juos tik papildant, praplečiant, paryškinant kai kurias vietas? Juozas atskleidžia dar vien priežastį, kodėl jis galų gale ryžosi rašyti prisiminimus: „Kodėl aš pradėjau rašyti prisiminimus? Gi perskaičiau tavo redaguotoje „Manėm, kad greit grįšim“, kad tai daugiau aukštesnės Lietuvos klasės žmonių prisiminimai, o manieji yra veik žemiausio socialinio lygio šeimos. Pavyzdžiui, 99 psl. skaitau V. Černiaus pasisakymus, kaip jam smegenyse neregistravo, kad persekiojamiems reikia padėti, kad jis nebuvo veikiamas didelių išgyvenimų ir t. t. Skaitau ir galvoju, kodėl gi aš buvau kitoks? Ne tai, kad geresnis, bet kad kitoks.“[\[1\]](#)

Savo prisiminimus Juozas pradėjo nuo pagal Marcelijaus Martinaičio eiles sukurtos dainos „Tu numegzk man, mama, kelią“[\[2\]](#) (nežinau, kodėl, bet vėlesnėse prisiminimų versijose šios dainos žodžiai pradingo). Vienoje iš ankstyvųjų knygos versijų Juozas užrašė tokį dainos pasirinkimą pakomentuojantį sakinį: „Juozas Gaila grįžta į praeitį, į 1986 metus, kai jis atvyko iš Amerikos į Lietuvą aplankyti gimtojo Virbalio.“ Apie savo ir savo tėvo, Juozo Gailevičiaus, gimtinę Virbalius, kuriuose Juozas gimė 1930 metais, savo prisiminimuose parašo vos keletą sakinių, nes mažojo Juozuko jau laukia kelionė į Kauną – netrukus jis su motina apsistoja Žaliakalnyje, kur kambarį (ne butą) nuomoja dar dvi mamos seserys.

Su dukra Nida, lankantis gimtinėje.

Kaunietiški Juozo atsiminimai ryškūs: čia persirgta visomis vaikiškomis ligomis, kovota su šveplavimu, žaista, tiesa, trumpai, su pirmuoju žaislu – spyruokle prisukamu automobiliu. Prisiminimuose išliko ir Kauno gatvėse pardavinėtų *sosiskų* skonis. „[M]an nieko skanesnio nebuvo kaip karštos „sosiskos“ su garstyčiomis ir bulkute (...), – su vaikiška nostalgija rašo Gaila. – Jokie amerikietiški „hot dogai“ ar dešrelės neprilygs tom „sosiskom.“ Kaune Juozas pradeda eiti į mokyklą, bet ne kaip Gailevičius, o savo motinos mergautinė pavarde – Adomėnas ar Adomonis, mat, kaip savo laiškuose rašo Gaila, tėvas atvyko į Kauną jam jau baigiant pirmą skyrių. Tik tada tėvai susituokė, todėl į antrą mokyklos skyrių atėjo jau ne Juozas Vytautas Adomėnas ar Adomonis, o Juozas Vytautas Gailevičius.

Gyvenimo pamokos ir pavyzdžiai

Vaikystėje Juozo Gailos ryšio su tėvu būta silpno – tėvas gyveno atskirai, iš pradžių sargavo Kuršėnuose, vėliau Marijampolėje. Tad kurį laiką Juozuko aplinkoje viršų ėmė moterys: Kaune jau anksčiau minėtos mamos seserys, gyvenant Virbaliuose, pas senelius, močiutė, baba ir net penkios ūkyje gyvenusios tetos Gailevičiūtės, dvi iš kurių buvo tik metais vyresnės už Juozą. Gal todėl mažasis Gaila ieškojo vyriškos draugystės, greitai prisirišdavo prie vyrų: Kaune kone tėvu jam tapo mamos vyresnės sesers Marytės kavalierius, o atsikrausčius į

Virbalį, stiprus ryšys užsimezgė su seneliu Gailevičiumi – su juo kartu važiuodavo į laukus, net į naktigones, veždavo grūdus į netoliese esantį vokiečio Oka vėjinį malūną, mazgojo suskirdusias kojas lovy prie šulinio, drauge vaikščiojo išikandę pypkes: Juozukas tuščią, o senelis – rūkstančią.

Gailevičių šeimai apsigyvenus Marijampolėje, Juozas ėmė į tėvo parneštas knygas. Knygas berniukas įprato skaityti taip greitai, kad, pradėjęs skaityti, negalėdavo padėti jos nepabaigęs. Taip dar Kaune iš mamos lūpų nugirstą „Dėdės Tomo trobelę“ ir pirmąją savarankiškai perskaitytą knygą „Guliverio kelionės“ netruko papildyti „Trys muškietininkai“, „Vinetu“, Jules’io Verne’o „Aplink žemę per 80 dienų“, Knuto Hamsuno „Benoni ir Rosa“, Victorio Hugo „Vargdieniai“, Maurice’o Leblanco „Arsenijus Lupenas-Vagis džentelmenas“, Justo Pilyponio „Kaukuolė žalsvame čemodane“, Pearlso Buck „Geroji žemė“, Miguelio de Cervanteso „Don Kichotas“, Balzaco „Tėvas Gorijotas“ ir daugelis kitų. Neturėdamas su kuo žaisti fabriko, kuriame tėvas dirbo, rajone, Juozas pradėjo fantazuoti ir kurti savąjį pasaulį – pasaulį iš perskaitytų knygų. „Tai buvau muškietininkas Artanianas, tai su indėnu Vinetu kovojantis prieš žiaurius baltuosius ir Ku kluks klaną, tai Prancūzijoje ginąs vargdienius...“ – savo literatūrinius vaidmenis vardijo Gaila.

1948 m. Greven stovykloje Vokietijoje, Diepholz liet. gimnazijos tinklinio rinktinė laimi prieš latvius. Prie tinklo Juozas Gailevičius -Gaila, iš kairės: Vytautas Vygantas, Algis Vosylis, Viktoras Makiejus, Jonas Šoliūnas.

Tikrovėje berniuką pakeri kareivio uniforma. Marijampolėje stovėjo Kunigaikščio Vytenio 9-tas pėstininkų pulkas, tad gatvėse netrūko kareivių. Juozas žavėjosi juos aplankiusiu tėvo broliu Viktoru, vilkėjusiu ulono uniformą. „Kai mums gyvenant Kuršėnuose manęs klausdavo kuo būsiu užaugęs, visada atsakydavau, kad eiliniu kareiviu, – rašo Gaila. – Paklaustas kodėl ne karininku, atsakydavau, kad eilinis turi šautuvą, gi dabar pamatęs dėdę ulono uniformoje su kardu, svajojau būti ulonu.“

Juozo pažintis su berniuku, kuris kartais pakviesdavo į savo prabangius namus pažaisiti, pirmą kartą leido suvokti, kad gyvenime yra turtingų ir neturtingų, ir kad Juozo tėvai yra pastarieji. „[S]upratau, – rašo Gaila, – kodėl mano tėvas sveikindamas nusiimdavo kepurę, kai pro vartus eidavo kas nors iš fabriko administracijos, kodėl važiuojant į turgų mano motina nuošaliau vežime sėdėdavo nuo tarnautojų žmonių.“ Bet už Gailevičių šeimą buvo dar vargingesnių. Runkelių sezono metu kelias į cukraus fabriką būdavo užkimštas padvandomis su runkeliais. Runkelių iškrovimas vyko lėtai, todėl kaimiečiams tekdavo naktį praleisti vežimuose. Mažajam Juozui buvo gaila žmonių ir arklių, todėl jis mielai vežimuose sėdintiems kaimiečiams nešdavo motinos išvirtos karštos arbatos.

1950 m. lapkričio mėn. Wentorf prie Hamburgo pereinamojo stovykloje

Vokietijoje, laukia savo eilės išplaukimui į JAV.

Karas vaiko akimis

2016 metų sausio laiške Juozas rašo: „Grįžtant prie mano vaikystės. Norėjau supažindinti skaitytoją su tų metų Lietuva ir ne su jos pasiturinčiais gyventojais, pabėgusiais iš Lietuvos. (...) aš rašau apie kitokius. Ir ne kritiškai, ir ne moralizuodamas, bet apie gyvenimą vaiko akimis. Skaitytojas čia ras ir apie žydų elgesį okupacijoje, ir apie sargą, tapusį Marijampolės meru, ir apie žiaurius sukilėlius, ir apie žydų, belaisvių gelbėtojus, ir apie žmogiškus okupantus raudonus, ir rudus.“

Karui prasidėjus, prieš mažo berniuko akis keičiasi ne tik režimai, valdžios, bet ir kitos aplinkos detalės: klasėje, ant sienos, atsiranda Stalino portretas, rytais mokykloje jau nekalbama malda, gatves užplūsta rusų karininkų žmonos, vietinių pravardžiuotos *katiušomis*, cukraus fabrike suimtų tarnautojų vietas užima žydai, gausėja gandų apie suėmimus, įvyksta pirmoji akistata su jaunais, trispalvius raiščius ant rankovių ryšinčiais ginkluotais vyrais. Netrukus raudonarmiečius pakeičia kitos spalvos uniformas vilkintys kareiviai – vokiečių rudžiai. Juozo tėvo brolių išvežus į Rusiją, likus tėvo motinai vienai su šešiomis dukterimis, Juozas Gailevičius meta darbą cukraus fabrike ir su visa šeima persikelia į ūkį Virbalyje. Tada Juozas buvo bepradedęs penktą skyrių.

1973 m. Kultūros židinio atidaryme Bruklina, NY.

Vieną tylų vasaros vakarą Juozas su motina ant kelio pastebi didžiulį būrį žmonių. Pribėgę prie vartų pamato, kad tai žydai: moterys, vaikai, senukai. „Būrys nuėjo ganyklų link, bet mes prie darbo nebegrįžome, – prisimena Gaila. – Už valandėlės pasigirdo tankūs šūviai ir šiurpūs klyksmai. Mano motina, susiėmusi rankomis už galvos, verkdamą ėbėgo trobon, aš lyg apstulbęs likau bestovįs, kol nutilo šūviai.“ Pasak Gailos, jis girdėjęs žmonės kalbant, kad ganyklose kasamos duobės, kad ten šaudys Virbalio ir iš kitur atvežtus žydus, bet kažkaip visa tai buvo tolima, netikra: „Bet tą vakarą, – sako jis, – patys tapome tų žudynių liudininkais. Visą naktį negalėjau užmigti. (...) Už sienos raudėjo motina...”

Prasidėjus žydų šaudymams, vieną dieną Gailevičių šeimoje atsiranda lyg ir Juozo sesuo, penkiametė žydaitė Lora. Užbėgant įvykiams už akių, išgelbėta žydaitė, kurios tikrasis vardas ir pavardė buvo Aviva Leibovitch, 1987 metais laimės „Academy Awards“ apdovanojimą už geriausią dokumentinį filmą, bus du kartus nominuota „Emmy“ apdovanojimui, laimės „Christopher“ apdovanojimą. 2002 m. pakalbinta laikraščio „The New York Times“, Aviva Leibovitch sakys: „Siaučiant blogiui mums buvo suteikta dovana – gyvybė. (...) Taip, mes patyrėme daug blogio, baimės ir žalos, bet žmonės, rizikuodami savo gyvybėmis, išgelbėjo mus.

Išgelbėjo ne dėl to, kad buvome žydai ar kad buvome geri, bet kad išgelbėti kito gyvybę buvo žmogiška.“

JAV LB krašto valdybos pirmininkas Juozas Gaila ir PLB pirmininkas Bronius Nainys atvykę pasveikinti Amerikos estų suvažiavimo Baltimorėje (1976 m.)

Atėjo diena, kai Virbalio gyventojus ėmė kasdien pasiekti vis blogesnės žinios. Vokiečiai traukėsi, rusai artėjo. Naktimis vis dažniau sirenos įspėdavo apie atskrendančius rusų lėktuvus. Ilgainiui skrydžiai tapo tokie dažni, kad sirenos net nekaukdavo. Kalnelio papėdėje Juozo tėvas nutarė iškasti bunkerį, pradėjo mažinti gyvulių skaičių, skerdė kiaules, rūkė kumpius, dešras. Kažkam ruošėsi, tik dar tiksliai nežinojo, kam. „Rusų lėktuvai tapo kasdieniniais svečiais, – rašo Gaila. – Bombonešiai skrido kas naktį ir pradėjo bombas mėtyti visai prie Virbalio, jų pakabintos lempos naktis paversdavo dienomis.“ Vieną rytą į Gailevičių namus atvykę vokiečių karo lauko žandarai įsakė per dvi paras susiruošti išvykimui – su visais gyvuliais ir manta. Gailevičiai susikrovė į vežimą paltis rūkytų lašinių, dešrų, kumpių, maišą miltų, porą maišų avižų arkliams ir už poros dienų, prisirišę juodmargę prie vežimo, nepalikę šuniuko Miksės, prisijungė prie kitų keliu jau riedančių vežimų. Ilga vežimų vilkstinė paliko Virbalį ir per Kybartus traukė link Rytprūsių.

Susitikime su į JAV Prezidentus kandidatuojančiu James Carter. 1976 m. Pittsburgh, PA

Atidus detalėms

Rašydamas knygą, Juozas nesirėmė tik savo prisiminimais. 2016 metų laiške jis užsimena rašantis apie gyvenimą DP stovyklose, kad neprirašytų nesąmonių, bando susisiekti su savo bendraklasiais, draugais, norėdamas išgirsti jų prisiminimus. „Jie stebisi, kad aš dar tiek atsimenu“, – rašo jis, mat ne kartą buvo užsiminęs apie jį persekiojusią baimę, jog jį ištiks tokia pati lemtis, kaip ir jo Alzheimeriu senatvėje susirgusią motiną.

Keliaujant tolyn į Rytprūsius, kelio rodyklės, jau gimnazisto Juozo akimis, yra beveik lietuviškos: Labiau, Tapiau, Veliau arba Labguva, Tapliava, Veluva. Gailevičių vežimas juda vis giliau į Vokietiją, pasiekia Meklenburgo provinciją, *Parchimo miestą, ilgesniam laikui sustoja frau Wendt ūkyje, toliau keliauja* prie Hamburgo esantį Ventorfo (*Wentorf*) miestelį, kur 1945 metais Gailevičių šeima pradeda dipukišką gyvenimą: čia Juozas su bendrininku *šinkuoja* benzina iš kun. Viktoro Dabušio mašinos, kad išmoktų vairuoti mašiną, čia pavagiamas šeimos arklys, čia motina per vargus gauna medžiagos paltui, o lenkas siuvėjas taip jį

sudarko, kad Juozas negali jo nešioti ir keletą žiemų praleidžia išvis be palto.

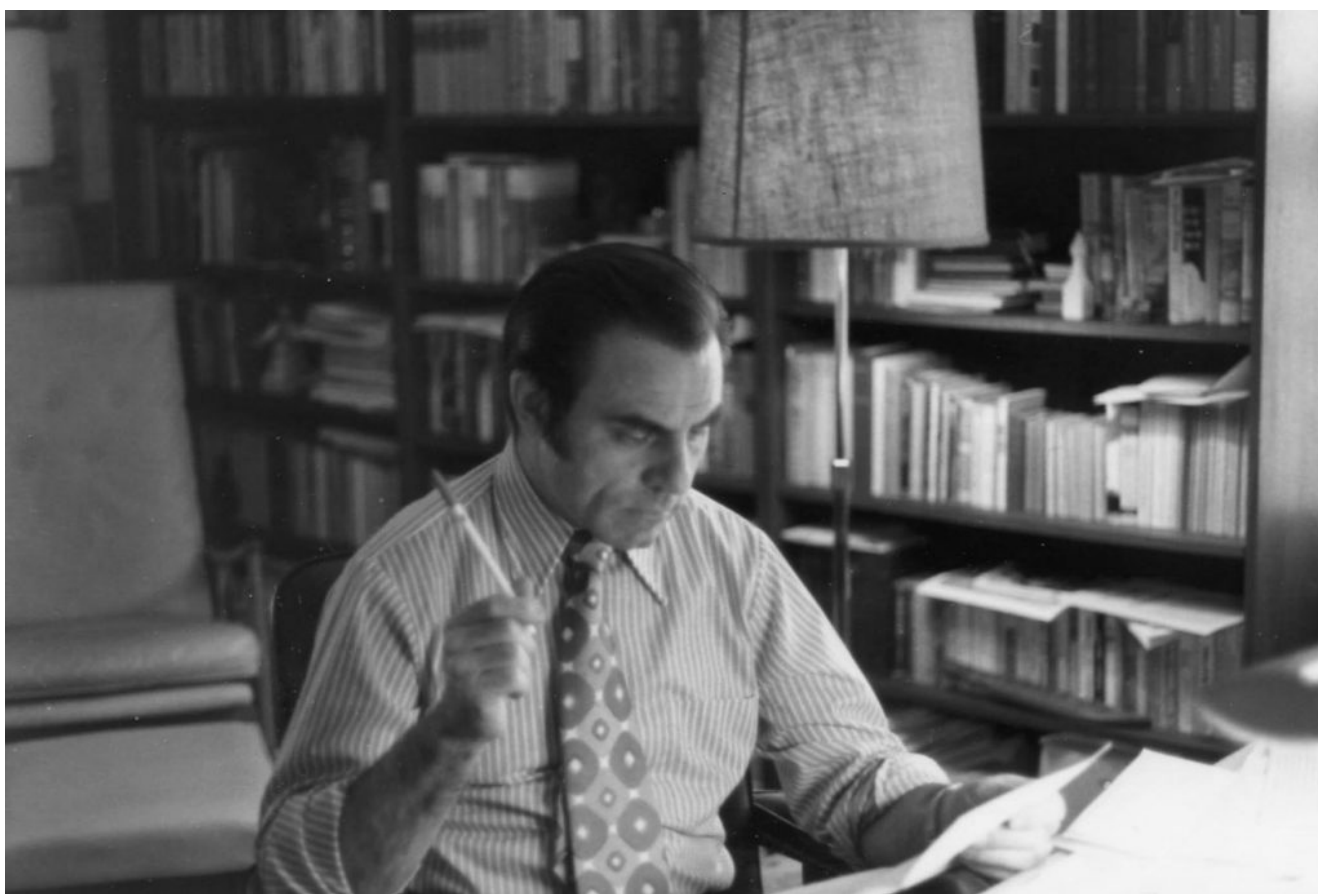

JAV lietuvių bendruomenės valdyba 1973-1976. Juozas Gaila išrinktas lietuvių bendruomenės pirmininku.

Po Venterfo šeima apsigyveno buvusioje karo belaisvių stovykloje, įsikūrusioje britų zonoje prie Gros Hezepės (*Groß Hesepe*) miestelio. Skirtingai nuo daugelio kitų pabėgėlių stovyklų, Gros Hezepės stovykla buvo grynai lietuvių DP stovykla. Anksčiau atvykusieji buvo apgyvendinti buvusių administratorių ir sargų pastatuose su atskirais kambariais ir tualetu viduje. Tą stovyklos dalį lietuviai pavadino „amerikiečių zona“. Kita stovyklos dalis – belaisvių barakai be jokių pertvarų, pavadinti „rusų zona“, – teko vėliau atvykusiems, tarp jų – ir Gailevičių šeimai.

Čia, viename iš barakų, gimsta Juozo sesutė. Čia jis įstoja į skautų organizaciją ir tampa skiltininku. Bet susižavėjimas skautais ir jų uniformomis trunka neilgai. „Kažkaip praėjo man noras vilkėti uniformą, – rašo Juozas ir toliau svarsto, – Gal kad visa mano vaikystė buvo tarp uniformuotų: 9-to pulko kariai, raudonarmiečiai, tėvas gaisrininko uniformoje, vienas jo brolis policininkas, kitas ulonas, vokiečių

grenadieriai mūsų kieme, repatriantai rudžiai Virbalyje, italai belaisviai Kybartuose, amerikiečiai kariai, vos neatidavę mus rusams, anglai kariai patalpinę mus į stovyklas, o čia lenkai anglų uniformomis. Man atrodė, kad visa tai aš jau išaugau ir peraugau.“ (Juožas Gaila tikros kareivio uniformos neišvengs. Ją jis užsidės 1951 metais, praėjus vos metams nuo atvykimo į JAV – trejus metus, iki 1953 metų, tarnaus JAV jūrų pėstininku Korėjos kare.) Sužinojęs, jog stovykloje įsikūrė kita jaunimo organizacija, su kuria skautams ne pakeliui, Juozas atsisako skiltininko pareigų ir nustoja lankytis sueigose. Taip pasibaigia jo skautavimas.

Ruošiantis kalbai

Ta kita organizacija pasirodė esanti ateitininkai. Po ilgų įkalbinėjimų apsilankius viename iš ateitininkų susirinkimų, Juozui patinka, kad viskas vyksta be komandų, šūkių, saliotavimų, kad daug dėmesio skiriama svarstymams, diskusijoms, kad kalba visi ir niekas nevadovauja, neįsakinėja. Po antro susirinkimo Juozas oficialiai tampa ateitininku. Iki gyvenimo pabaigos. Po pamokų gimnazistai daug laiko praleisdavo sporto aikštelėse, net pamiršdami nuolatinį alkį. Sportavimas pagyvėjo, kai iš YMCA (angl. *Young Men's Christian Association*) organizacijos, kurią jaunimas iškart pakrikštijo lietuvišku „imkos“ vardu, lietuviai gavo įvairių sporto reikmenų: sportinių batelių, futbolo, krepšinio, tinklinio kamuolių, net stalo

teniso kamuoliukų.

1948 metais Gros Hezepės stovyklos gyventojai gavo pranešimą, kad visi bus iškelti į stovyklą, esančią prie Dypholco (*Diepholz*) miestelio. Kraustymosi būta lengvo – pabėgėliai mažai ką per tuos keletą bastymosi po svečių šalį metų užgyveno. Į Dypholco stovyklą buvo atkelti ir lietuviai iš kitų stovyklų, kaip Dedelsdorfas, Štadė (*Stade*), Uchte. Naujoje stovykloje netruko įsikurti skautų Būklas ir ateitininkų Ramovė. Dypholce Juozas vadovauja ne tik gimnazijos sporto būreliui, bet ir yra išrenkamas ateitininkų kuopos pirmininku. Čia jis mokosi organizacinių, vadovavimo pagrindų, kurie pravers vėliau, jau įsikūrus JAV ir pradėjus veikti JAV Lietuvių Bendruomenėje.

Lietuvoje einant PLB atstovo pareigas

Dar Gros Hezepės stovykloje Vytauto Vyganto iniciatyva Juozas kartu su kitais stovyklos ateitininkais dalyvauja pirmoje Moksleivių ateitininkų sąjungos stovykloje Obere Kalėje (*Obere Kalle*), Alpeše. Naudingos buvo Vytauto Vardžio paskaitos, kur mokytasi, kaip vesti susirinkimus, organizuoti veiklą, dalyvauti visuomeninėje veikloje. Nemažas būrys, kuriame buvo ir Juozas, 1947 metais vyko

į Ateitininkų Reino konferenciją, kurioje dalyvavo per 700 ateitininkų. „Žavėjo mane pasakiškos pilaitės Reino upės pakrantėse, – prisimena Gaila, – o Antano Maceinos, Juozo Girniaus paskaitos tiesiog vertė susimąstyti ir pasirinkti savo ateities gyvenimo gaires.“ Ateities gyvenimo gaires jaunuolis Juozas pasirenka jau emigravęs į JAV.

Juozo Gailos „auksiniai metai“

Po 2016-ųjų Juozo laiškai ėmė retėti. Bet net ir sulaukus 89-erių, jo humoro jausmas, neretai atmieštas sarkazmo ir saviironijos, niekur nedingo. 2019 metų birželį jis rašo: „Kaip matai, aš dar gyvas, nors mano vienmečiai jau veik iškeliavę iš kur nebegrižtama. Esu parašęs knygą apie savo gyvenimą, galvojau parašyti ir antrąją dalį, bet jau tikrai nesugebėsiu. (...) Aš kitą mėnesį būsiu 89-nerių metų ir ne kokios sveikatos. (...) Tai tokie mano „auksiniai metai“.“

Prezidentas Valdas Adamkus apdovanojo Juozą Gailą Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordinu (2003 m.)

Klyščiau ir klaidinčiau skaitytojus, sakydama, kad Juozui rašyti knygą sekėsi sklandžiai. Štai 2016 metų gruodį jis prisipažįsta: „Kartais aš galvoju, kad be reikalo save trukdau, bet vėl, gaunu kokį pagyrimą ir prisėdu prie rašymo. Šimet

praradau tris klasiokes (...). Su Broniu Nainiu susirašinėjau iki jo mirties. Apie jį turbūt suriesiu porą straipsnių. Abu buvom kritę pesimizman dėl bėgančių iš Lietuvos, dėl liet. kalbos darkymo, dėl gausybės auto avarijų.“ Už kelių dienų atkeliavo ir „ta knyga“, iš kurios čia gausiai cituoju. Mane pasiekusios paskutinės prisiminimų versijos paskutiniame puslapyje įrašytos dvi raidelės „b. d.“ Vadinasi, turėjo būti tęsinys. Deja, nesuspėta.

Tame pačiame laiške Juozas rašo, jog prieš kelerius metus savo knygą parodė Virbalio bibliotekininkei, šioji parodė ją kitiems Virbalio gyventojams. Lyg ir siūlėsi knygą išleisti. Ar jie būtų leidę ar ne, Juozas nežinojo, rašė, kad tada numykė kažką, tuo viskas ir pasibaigė. „Tai va, Dalia, – klausė manęs Juozas, – kaip tau atrodys, ar verta ją leisti?“

Nors Juozo klausimas tada buvo adresuotas man, žinodama, jog jo prisiminimai pasiekė ne vieną jo bičiulį, pažįstamą, noriu šį klausimą iškelti visiems šį straipsnį skaitantiesiems ir ypač Juozą pažinojusiems: Ar Jums neatrodo, jog Juozo Gailos, kuris, pasak vieno jo bendraminčio Amerikoje, „mūsų išeivijos visuomeniniame gyvenime žengė ilgą kelią ir paliko gilų pėdsaką“, prisiminimai (net ir nepilni) verti išleidimo – jei ne atskira knyga, tai bent dalimis?

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Asmeninio archyvo nuotr.

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.

[\[1\]](#)

[1] Čia ir toliau Juozo Gailos rašyba taisyta nežymiai, tik tose vietose, kur trūko aiškumo.

[\[2\]](#)

[2] Eilėraštis pirmą kartą paskelbtas 1966 m. išleistoje Marcelijaus Martinaičio poezijos knygoje *Debesų lieptais* (Vilnius: Vaga).